

Часопис
КИЇВСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ПРАВА

2008 / 2

ЧАСОПИС КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ПРАВА

Український науково-теоретичний часопис

Заснований
у жовтні 2001 року

2008/2

Виходить
4 рази на рік

Київський університет права НАН України
Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України

Головний редактор

Шемшученко Ю.С.

Заступник головного редактора

Бошицький Ю.Л.

Редакційна колегія

Андрійко О.Ф.,
Батанов О.В.,
Бобровник С.В.
(відповідальний секретар),
Ващук О.М.,
Горбатенко В.П.,
Диновський Д.М.,
Зайчук О.В.,
Костенко О.М.,
Кучеренко І.М.,
Савчук К.О.,
Семчик В.І.,
Шевченко Я.М.,
Усенко І.Б.,
Ходаківська Т.В. (редактор)

Рекомендовано до друку
Вченою радою
Київського університету
права НАН України
(протокол № 4 від 12.06.08);
Вченою радою
Інституту держави і права
ім. В.М.Корецького
НАН України
(протокол № 6 від 19.06.08)

ЗМІСТ

<i>Бошицький Ю.Л.</i> Київський університет права НАН України – погляд у майбутнє	3
Теорія та історія держави і права. Філософія права	
<i>Львова О.Л.</i> Виникнення та розвиток мусульманського права	9
<i>Макаренко Л.О.</i> Історичні передумови виникнення та розвитку англійського права	16
<i>Гавриленко О.А.</i> Становлення основ бюджетного права та бюджетний устрій північнопричорноморських держав античного часу ...	22
<i>Гладкий С.О.</i> Правове регулювання кооперації: авторитарна модель та її ліберальна альтернатива (історичний аспект)	28
<i>Малишев Б.В.</i> "Ядро правової системи": до питання про визначення поняття	33
<i>Васянович Л.А.</i> Правовий звичай у правових системах країн Африки та Мадагаскару	38
<i>Мацола М.І.</i> Розвиток державної та політичної влади в Україні: теоретико-правовий аспект	42
<i>Николина К. В.</i> Процедурні норми як різновид правових норм	49
<i>Сунегін С.О.</i> Сукупність статичних та динамічних елементів як характеристика формування та розвитку правових сімей сучасності	54
<i>Терещук М.М.</i> Республіканська форма правління в Україні: тенденції розвитку	58
<i>Павлов С.С.</i> Правова традиція та звичай: смислові межі понять	63
Конституційне право та конституційний процес в Україні	
<i>Рудик П.А.</i> До питання нового статусу Президента України в контексті конституційних змін	69
<i>Голяк Л.В.</i> Несудові форми захисту прав людини (за участю інституту омбудсмана) в Україні та Польщі: порівняльний аналіз	74
<i>Мартинюк Р.С.</i> Аналіз функціональної природи інституту Президента в Україні	80
<i>Мельниченко О.В.</i> Шляхи вдосконалення парламентської виборчої системи України (1993–2008 рр.)	85
<i>Приходько Х.В.</i> Процесуальна форма муніципального управління в Україні: спроба концептуального аналізу	90
<i>Різник С.В.</i> Кабінет Міністрів України як організаційно-правова гарантія конституційного права людини і громадянина на підприємницьку діяльність	96
<i>Цоклан В.І.</i> Сучасні джерела конституційного права України та їх система: проблеми теорії та практики	100

© Київський університет права НАН України, 2008

© Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2008

Проблеми державного управління та адміністративне право

<i>Синкова О.М.</i> Правовідносини у сфері підзвітності: структура та елементи.....	107
<i>Пухтецька А.А.</i> Класифікація європейських принципів адміністративного права.....	112
<i>Єршова В.С.</i> Деякі питання адміністративно-правового регулювання охорони навколишнього природного середовища України, враховуючи досвід Європейського Союзу.....	120
<i>Павленко М.В.</i> Теоретичні проблеми дослідження банківського права.....	126

Проблеми цивільного та підприємницького права в Україні

<i>Гелецька І.О.</i> До питання про правову природу договірної представництва.....	131
<i>Зверева О.В.</i> Право споживачів на належну якість.....	136
<i>Ківалова Т.С.</i> Виключення відповідальності та звільнення від відповідальності за завдання шкоди.....	140
<i>Городок Н.В.</i> Щодо окремих питань ліцензування будівельної діяльності.....	145
<i>Григор'єва В.В.</i> Витоки та становлення порядку розв'язання господарських спорів та винесення судового рішення на теренах України.....	149
<i>Ковальчук І.В.</i> Виникнення та становлення інституту усиновлення в Київській Русі.....	155
<i>Некрасова Т.В.</i> Щодо питання відповідності деяких норм вітчизняного законодавства до вимог СОТ.....	159
<i>Свиридова М.М.</i> Некомерційні організації: світовий досвід і рекомендації правового регулювання.....	165

Проблеми права інтелектуальної власності

<i>Бошицький Ю.Л.</i> Шляхи удосконалення правового регулювання деяких об'єктів інтелектуальної власності в Україні в умовах євроінтеграції.....	169
<i>Ващинець І.І.</i> Деякі питання юридичної природи виключних авторських прав.....	174
<i>Воронін Я.Г.</i> Деякі правові аспекти регулювання правовідносин зі створення службових винаходів.....	178
<i>Кириченко І.В.</i> Аналіз потенційних ризиків впливу окремих положень Проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів з питань інтелектуальної власності» на фармацевтичну галузь України.....	185
<i>Ковальова М.В.</i> Особливості цивільно-правового захисту винахідників у деяких країнах Євросоюзу.....	190
<i>Яшарова М.М.</i> Деякі питання загальної характеристики майнових прав на службові винаходи.....	194
<i>Андрусів У.Б.</i> Римська конвенція: переваги і прогалини правової охорони прав організацій мовлення.....	200

Кримінальне право та кримінологія

<i>Бринзанська О.В.</i> Досвід країн СНД у сфері регулювання кримінальної відповідальності за посягання на діяльність установ, що виконують покарання у виді обмеження та позбавлення волі.....	206
<i>Задоя К.П.</i> Кримінально-правова характеристика змісту діяння в основному складі перевищення влади або службових повноважень (ч. 1 ст. 365 К К України).....	211
<i>Комаров С.В.</i> Юридичні підстави прийняття рішення про притягнення особи як обвинуваченого.....	220
<i>Письменський Є.О.</i> Умови зняття судимості та шляхи вдосконалення їх правового регулювання.....	225
<i>Тихонова О.В.</i> Про потребу вдосконалення об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 210 Кримінального кодексу України.....	231
<i>Томчук І.О.</i> Кримінологічна характеристика особи хабарадавця.....	236
<i>Оущенко Т.В.</i> Інститут професійної етики суддівського корпусу та його роль в реалізації судової функції Української держави.....	242

Правова система України й міжнародне право, порівняльне правознавство

<i>Гладенко О.М.</i> Засновницькі договори як механізм еволюції права Європейського Союзу.....	247
<i>Тамір Муаффах Зіяд.</i> Вторгнення Іраку до Кувейту як підстава для накладення на нього міжнародно-правових санкцій.....	251

Рецензії

<i>Андріійко О.Ф.</i> Актуальні теоретичні і практичні правові аспекти інвестиційної діяльності в сільському господарстві України.....	257
<i>Гусарев С.Д., Калюжний Р.А., Тихомиров О.Д.</i> Історико-теоретичне дослідження законодавчої техніки в Україні.....	260

Наукова хроніка

<i>Тоет М.М.</i> Київський університет права НАН України поглиблює міжнародні зв'язки.....	262
<i>Бошицький Ю.Л.</i> КУП Н АНУ серед активних учасників українсько-угорських відносин.....	264
Нові партнерські зв'язки КУП НАНУ з вузами східних регіонів України.....	287
КУП НАНУ в роботі других цивілістичних читань з проблем права інтелектуальної власності, присвячених пам'яті О. А. Підпригорі.....	268
<i>Носкова М.</i> Студенти КУП НАНУ на зустрічі з Ніною Карпачовою.....	270

Університетське життя

<i>Ващук О.М.</i> Київський університет права НАН України на Закарпатті.....	272
<i>Харченко О.І.</i> КУП НАНУ - лідер освітянських виставок.....	273
<i>Золотар О.І.</i> Здобутки студентського активу КУП НАНУ в першому півріччі 2008 р.....	275
В КУП НАНУ пройшла чергова виставка живопису.....	278
Свято краси в КУП НАНУ.....	279
<i>Захаренко Г.Х., Пилипчук О.</i> У здоровому тілі - здоровий дух: розвиток регбі в КУП НАНУ.....	281
Київський університет права НАН України вітає своїх випускників.....	283

Редакційні повідомлення.....	286

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ТА КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ

П. А. РУДИК

Петро Андрійович Рудик, доктор історичних наук, професор Національного університету харчових технологій

ДО ПИТАННЯ НОВОГО СТАТУСУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН

Зміни до Основного Закону держави у варіанті Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 р., що набули чинності з 25 травня 2006 р., стосуються в основному вищих органів державної влади, зокрема перерозподілу повноважень між парламентом, Президентом та урядом України. За Конституцією України в редакціях 1996 і 2006 років Президент України займав і займає особливе місце в системі органів державної влади. В умовах нежорсткого поділу влади (парламентсько-президентської форми державного правління) він має досить широкі повноваження у сфері всіх гілок влади, не входячи до жодної, і покликаний гарантувати єдність державної влади (ст. 102, 106)¹. Президент України, на думку глави держави В. Ющенка, виконує базову роль у забезпеченні функціонування всього державного механізму².

Дослідженню проблеми конституційно-правового статусу Президента України присвятили свої розробки вчені Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Академії правових наук України, Інституту законодавства Верховної Ради України, Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії та інших вищих навчальних закладів. Серед цих авторів варто відзначити В. Б. Авер'янова, Ф. Г. Бурчака, П. Б. Євграфова, В. С. Журавського, М. І. Колесника, А. М. Колодія, В. В. Кравченка, В. Ф. Опришка, М. П. Орзіха, В. Ф. Погорілка, Ф. Фрицького, В. М. Шаповалата інших науковців. У монографічних працях, підручниках, науково-практичних і навчальних посібниках, у статтях вони розкривають особливості інституту президенства в Україні, його еволюцію, висловлюють свої міркування щодо його вдосконалення³. Однак із внесеними і пропонуваними змінами до Конституції України ця проблема набрала особливої актуальності й потребує подальшого вивчення.

За Конституцією України в редакції 2006 року дещо обмежуються повноваження Президента України в питанні формування уряду України та інших органів виконавчої влади і водночас посилюються щодо впливу глави держави на Верховну Раду України через припинення її повноважень у випадках, передбачених Основним Законом держави⁴.

Конституція України в редакції 2006 р. закріпила нові положення, згідно з якими Президент України має право дострокового припинення повноважень Верховної Ради України не тільки тоді, коли протягом тридцяти днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися (як і за редакції 1996 р.), а й у разі, якщо протягом місяця у парламенті не сформовано відповідно до конституційних вимог коаліцію депутатських фракцій і якщо протягом шістдесяти днів після відставки уряду не сформовано новий персональний склад Кабінету Міністрів України (п. 1, 2, ч. 2, ст. 90; п. 8, ст. 106).

© П. А. Рудик, 2008

Конституційне право та конституційний процес в Україні

Таким чином, через розширення механізму дострокового припинення повноважень Верховної Ради України Президентом вплив глави держави на парламент посилюється. Це засвідчили й події квітня-липня 2007 р., коли Президент, спираючись, на його думку, на норми Основного Закону держави в редакції 2006 р. видав чотири укази про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України п'ятого скликання й проведення позачергових виборів до неї.

Водночас, за Основним Законом держави в редакції 2006 р., дещо обмежено повноваження Президента України, стосовно формування персонального складу державних органів, зокрема призначення Прем'єр-Міністра України, міністрів України та звільнення Генерального прокурора України. За Конституцією України в редакції 1996 р., він призначав за згодою парламенту Прем'єр-міністра України, припиняв його повноваження та приймав рішення про його відставку (п. 9 ст. 106). За Конституцією України в редакції 2006 р. Президент України лише вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України подання про призначення парламентом Прем'єр-міністра України в строк не пізніше, як на п'ятнадцятий день після одержання такої пропозиції (п. 9 ст. 106). За Конституцією України в редакції 1996 р., він одноосібно призначив усіх міністрів України, а за її редакції 2006 р. вносить до парламенту лише подання про призначення лише міністрів оборони та закордонних справ України (п. 10 ст. 106), подання на призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України (п. 14 ст. 106).

За Конституцією України в редакції 1996 р. Президент України призначав Генерального прокурора на посаду за згодою парламенту, а звільняв його з посади одноосібно Основним Законом держави в редакції 2006 р. передбачено, що Президент України не лише призначає Генерального прокурора на посаду за згодою Верховної Ради, а й звільняє його також за її згодою (п. 11 ст. 106).

Водночас розширено повноваження Президента України щодо звільнення ним з посад половини складу Ради Національного банку України, половини складу Національної ради України з питань телебачення й радіомовлення та третини складу Конституційного Суду України. Якщо за Конституцією в редакції 1996 р. Президент їх лише призначав, то Основний Закон держави в редакції 2006 р. передбачає, що глава держави не тільки призначає їх на ці посади, а й звільняє з цих посад (п. 12, 13, 22 ст. 106).

В Основному Законі України в редакції 2006 р. розширюються повноваження Президента України також у зв'язку зі значним звуженням сфер контрасигнування актів глави держави, що мають скріплюватися підписами Прем'єр-міністра України і міністра відповідального за акт і його виконання. Якщо за Конституцією України в редакції 1996 р. акти Президента України, видані в межах його повноважень, скріплювалися підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт і його виконання, за 13 пунктами ст. 106 Основного Закону держави (п. 3, 4, 5, 8, 10, 14, 15, 17, 18, 22, 23, 24), то за редакції 2006 р. такі самі акти Президента України мають скріплюватися підписами зазначених вище осіб лише за 4 пунктами цієї ж статті (п. 5, 18, 21, 22 ст. 106).

Проблема контрасигнування актів глави держави потребує глибокого осмислення адже на практиці з цього питання інколи *виникали непорозуміння, зокрема між Секретаріатом Кабінету Міністрів України В.Януковича та Секретаріатом Президента України В. Ющенко, у вересні 2006 р., коли уряд В. Януковича повернув у Секретаріат Президента України сім указів глави держави, виданих у серпні-вересні 2006 р. як такі, що не були підписані Прем'єр-міністром України до їх офіційного оприлюднення*.

У світовій практиці контрасигнування має певні традиції. Воно застосовується в республіках парламентської або змішаної форм державного правління. Акт глави держави: без підпису глави уряду або відповідального за його виконання члена уряду вважається недейсним⁴.

Україна є державою зі змішаною формою державного правління. Механізм контрасигнування актів глави держави був визначений у Законі України «Про Кабінет Міністрів України» від 21 грудня 2006 р. Він конкретизував конституційні положення щодо контрасигнування актів Президента України. Зокрема Закон України фіксував норму, за якою акти Президента України, видані в межах повноважень щодо призначення та

звільнення глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях (п. 5 ч. 1 ст. 106 Конституції), скріплювалися підписами Прем'єр-міністра України і Міністра закордонних справ України; акти Президента України щодо утворення судів у визначеному законом порядку (п. 23 ч. 1 ст. 106 Конституції) скріплювалися підписами Прем'єр-міністра і Міністра юстиції України; акти Президента України, видані в межах повноважень, передбачених п. 18 і 21 ст. 106 Конституції України, скріплювалися підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання, який визначався Прем'єр-міністром України (п. 3 ст. 27 закону). Закон про Кабінет Міністрів України розкривав процедуру скріплення актів Президента України підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання (п. 4,5,6,7,8,9,10,11 ст. 27 закону). Новий Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 16 травня 2008 р., закріплюючи конституційне положення щодо контра-сигнування актів глави держави, не розкриває механізму такого контра-сигнування.

У Конституції України в редакції 2006 р. передбачаються зміни, що стосуються виконання обов'язків Президента України в разі дострокового припинення його повноважень у випадках: 1) відставки; 2) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я; 3) усунення з поста в порядку імпічменту; 4) смерті (ст. 108, 109, 110, 111). За редакцією 1996 р. Конституції України у разі дострокового припинення повноважень Президента України у зазначених вище випадках виконання обов'язків Президента України на період до обрання і вступу на пост нового Президента України покладалося на Прем'єр-міністра України. Основний Закон держави в редакції 2006 р. за тих же умов і на тих же підставах виконання обов'язків Президента України покладає вже на Голову Верховної Ради України.

Конституційні зміни, що стосуються інституту президентства, свідчать, що цей інститут постійно розвивається, на нього впливають трансформаційні процеси в суспільстві. Змінюються й уявлення політиків, вчених про місце й роль Президента України в системі влади, йде пошук встановлення його нового конституційно-правового статусу. Для чіткішого визначення повноважень гілок влади і, зокрема, Президента України, потрібне удосконалення конституційної реформи.

На це орієнтує й Парламентська асамблея Ради Європи. У Резолюції «Функціонування демократичних інституцій в Україні», ухваленій у Страсбурзі (Французька Республіка) 19 квітня 2007 р., вона вказує, що політична криза в Україні поряд з іншими чинниками була також результатом «поспішної та незавершеної конституційної й політичної реформи 2004 р., відповідно до якої до Конституції України було внесено низку змін без урахування застережень Венеціанської комісії та без проведення широкої публічної дискусії в країні». ПАРЄ висловила жаль з того приводу, що гостра критика, висловлена в її Резолюції 1466 (2005), та її неодноразові заклики до органів влади України щодо необхідності забезпечити легітимність конституційних змін 2004 р. та їх відповідність європейським стандартам, залишилися не почутими (п. 2). У цьому контексті ПАРЄ нагадала про свої численні попередні заклики реформувати інституції в Україні, зроблені в Резолюціях 1179 (1999), 1239 (2001), 1244 (2001), 1346 (2003), 1364 (2004), 1466 (2005) та Рекомендаціях 1395 (1999), 1416 (1999), 1451 (2000) та 1722 (2005) (п. 3 резолюції*)⁵.

У висновку Європейської комісії за демократію через право (Венеціанської комісії) щодо змін до Конституції України, прийнятих 8 грудня 2004 р., схваленого на її 63-ій пленарній сесії (Венеція 10-11 червня 2005 р.), стосовно відносин між «головними конституційними органами влади в Україні» зазначалося, що Закон України про внесення змін до Конституції України приніс деякі позитивні зрушення, що посилюють парламентські риси політичної системи. Водночас у висновку комісії наголошувалося на тому, що текст поправок містить деякі положення, які викликали в неї стурбованість, «скільки вони *наділяють* Президента *повноваженнями*, котрі можуть підірвати *незалежність та ефективність уряду* (п. 14 висновку).

А Резолюція 1466 (2005) ПАРЄ «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» (5 жовтня 2005 р.) закликала органи влади нашої країни стосовно поліпшення мов для функціонування плюралістичної демократії схвалити закони щодо функціонування гілок влади й, зокрема, ввести якомога скоріше в дію закони про Президента України та Кабінет Міністрів України (п. 12.1 резолюції) й посилити контрольну функ-

Конституційне право та конституційний процес в Україні

цію парламенту, зокрема, схвалити закон про тимчасові слідчі та спеціальні комісії Верховної Ради України (п. 12.2 резолюції).

З огляду на зазначені конституційні зміни та пропозиції ПАРЄ, що стосуються інституту президенства, проаналізуємо новий конституційно-правовий статус Президента України. За Конституцією України в редакції 2006 р. основні функції та повноваження Президента України не зазнали суттєвих змін. До ст. 102, де визначені основи функції глави держави, змін не внесено. Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав свобод людини і громадянина (ч. 2 ст. 102).

Виступаючи гарантом державного суверенітету й територіальної цілісності України Президент України і за Конституцією України в редакції 2006 р. наділений такими пріоритетними повноваженнями: він забезпечує державну незалежність, національну безпеку правонаступництво держави; є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави; очолює Рад національної безпеки і оборони України; приймає рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у раз загрози нападу, небезпеки державної незалежності України (п. 1, 17, 18, 20 ст. 106).

Президент, як гарант Конституції України, мав і має право законодавчої ініціативи; (ст. 93). Це дозволяє йому проводити чинне законодавство у відповідність до Основного Закону України, порушувати питання щодо реалізації його положень. Він наділений виключним правом подавати до Верховної Ради України законопроект про внесення змін до розділу I «Загальні положення», розділу III «Вибори. Референдум» і розділу ХПі «Внесення змін до Конституції України» та призначати для затвердження цих змін всеукраїнський референдум (п. 6 ст. 106, ст. 156). Він підписував і підписує закони, прийняті Верховною радою України, мав і має право вето щодо прийнятих парламентом законів із наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України (п. ? ст. 106), що дає змогу забезпечити додержання Конституції України. І цей важіль Президент України активно застосовував і застосовує щодо законів, прийнятих Верховною Радою України п'ятого й шостого скликань. Він направляє до Конституційного Суду України звернення щодо встановлення конституційності законів та інших актів Верховної Ради України (п. 1 ст. 150). За Основним Законом держави в редакції 2006 р. Президент України зупиняє дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів їхньої невідповідності Конституції України з одночасним зверненням до Конституційного Суду України що їх конституційності (п. 15 ст. 106), скасовує акти Ради міністрів Автономної Республіки Крим (п. 16 ст. 106), може зупинити дію нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їхньої конституційності, має право звертатися до Конституційного Суду України за висновком про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їхню обов'язковість (ч. 1 ст. 151). Якщо всі можливості гарантування додержання Конституції України вичерпані, главі держави надано право звернутися за допомогою до народу.

Незмінною залишилася конституційна функція Президента України як гаранта прав і свобод людини і громадянина. Цю функцію він реалізує через здійснення свого права законодавчої ініціативи (ст. 93); приймає у разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану; оголошує у разі необхідності окремі місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації (п. 21 ст. 106 видає укази, спрямовані на захист прав і свобод людини і громадянина, деяких категорій населення тощо.

Представницькі повноваження Президента України у внутрішньополітичних та зовнішньополітичних відносинах також залишилися незмінними. У внутрішньополітичних відносинах він забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави; звертається з посланнями до народу та зі щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє й зовнішнє становище України (п. 1, 2 ст. 106); призначає Представника Президента України в Автономній Республіці Крим (ст. 139).

Президент України має вирішальний вплив на реалізацію зовнішньої політики держави, в тому числі й через кадрові механізми. Як за Конституції України в редакції 1996 р., так і редакції 2006 р. він представляв і представляє державу в міжнародних відносинах, здійснював і здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, вів і веде переговори, укладав і укладає міжнародні договори України; приймав і приймає рішення про визнання іноземних держав (п. 3, 4 ст. 106); призначав і призначає та звільняв і звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; приймав і приймає вірчі і відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав (п. 5 ст. 106); підписував і підписує Закони України про ратифікацію міжнародних договорів України; вносив і вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра закордонних справ України (п. 10 ст. 106).

Не обмежені повноваження Президента України у сфері судової влади. Він не мав і не має права втручатися в діяльність судових органів. Втім глава держави активно діяв і діє із судовими органами. Він здійснював і здійснює свої установчі функції, пов'язані з їх формуванням. Зокрема, Президент України відповідно до Основного Закону в редакції 2006 р. не тільки призначає на посади третину складу Конституційного Суду України, як за його редакцією 1996 р., а й звільняє з посад третину цього складу (п. 22 ст. 106); утворював і утворює суди у встановленому законом порядку (п. 23 ст. 106); здійснював і здійснює перше призначення на посаду професійного судді строком на п'ять років (ч. 1 ст. 128).

Не звужено повноваження Президента України у сфері національної безпеки, оборони та військової політики. Забезпечення національної безпеки в Україні досягається через проведення державної політики в економічній, соціальній, політичній, військовій, екологічній, науково-технічній, інформаційній сферах об'єднаними зусиллями державних органів, громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян. У цьому важливу роль відіграє Президент України. За Конституцією України в редакціях 1996 і 2006 років до сфери національної безпеки й оборони належить майже четверта частина всіх його повноважень.

Незмінним є повноваження Президента України бути Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України (п. 17 ст. 106). Підкреслимо, що роль Верховного Головнокомандувача зводиться до функції політичного керівництва державними органами, які забезпечують обороноздатність України. Сфера національної безпеки та оборони країни потребує концентрації та єдності влади, координації діяльності всіх її гілок. Саме Президенту України, як Головнокомандувачу Збройних Сил України та гаранту державного суверенітету й територіальної цілісності, й підпорядкована вся сфера державного управління обороною та забезпеченням національної безпеки країни.

Згідно Конституції України, як у редакції 1996 р., так і в редакції 2006 р. Президент очолював і очолює Раду національної безпеки і оборони України (п. 18 ст. 106). Основні її конституційні функції - координація і контроль діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони (ч. 1, 2 ст. 107) - конкретизовані в Законі України «Про Раду національної безпеки та оборони України» (5.03.1998)⁶. Практика свідчить, що як попередній, так і чинний Президенти України через цю Раду та її членів цілеспрямовано впливали на такі провідні сфери суспільного і державного розвитку країни, як її національна безпека та оборона.

Не змінилися конституційні повноваження Президента України стосовно Верховної Ради України у сфері законодавчої влади. Він користувався і користується правом законодавчої ініціативи в парламенті (ст. 93); підписував і підписує, офіційно оприлюднював і оприлюднює закони, прийняті Верховною Радою України (ч. 2 ст. 94; п. 29 ст. 106); призначає всеукраїнський референдум щодо змін Конституції України відповідно до ст. 156 цієї Конституції, проголошує всеукраїнський референдум з народної ініціативи (п. 6 ст. 106); призначає позачергові вибори до Верховної Ради України у строки, встановлені Конституцією України (п. 7 ст. 106) (зокрема, такі вибори відбулися 30 вересня 2007 р.); накладав і накладає відкладальне вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів, крім законів про внесення змін до Конституції України, з наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України (п. 30 ст. 106). Втім, як протидію можливій інертності парламенту в питанні щодо оперативного формування

Конституційне право та конституційний процес в Україні

коаліції депутатських фракцій, а коаліцією - персонального складу Кабінету Міністрів України, Конституція України в редакції 2006 р. розширила повноваження Президента України про дострокове припинення повноважень парламенту, про що йшлося раніше.

Незмінними залишилися й деякі інші повноваження Президента України, необхідні для виконання функцій глави держави. Отже, конституційні зміни, що стосуються компетенції глави держави, у варіанті Закону України від 8 грудня 2004 р., цілком очевидно, не применшили ролі й значення Президента України в системі органів державної влади. Конституція України в редакції 2006 р. зберігає в руках Президента України необхідні важелі впливу на вироблення та здійснення політичного курсу держави, розв'язання стратегічних питань розвитку українського суспільства, про що свідчить практична діяльність глави держави останніх років.

¹ Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. - К., 1997. - С. 44; Конституція України: Із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-ІУ - К., 2006. - С. 35.

² Ющенко В. Україні потрібна Конституція національного творення // Дзеркало тижня. - 2008. - 23-29 лютого. - С. 3.

³ Адміністративне право України: Академічний курс: Підручник. У 2 т. - Т. 1. / Редкол. В.Б. Авер'янов (голова) та ін. - К., 2007. - 592 с; Антологія української юридичної думки. В 10 т./ Редкол.: Ю. С. Шемшученко(голова) та ін. Том 10. Юридична наука незалежної України / Упорядники: В. Ф. Погорілко, І. Б. Усенко, Н. М. Пархоменко; відп. редактори Ю. С. Шемшученко і В. Ф. Погорілко. - К., 2005. - 944 с; Бурчак Ф. Г. Президент України. - К., 1997. - 24 с; Євграфов П. Б. Конституція України: коментар змін (2004-2007). - К., 2007. - 204 с; Конституційне право України. Академічний курс Підручник: У 2 т. - Т. 2. - К., 2008. - 800 с; Конституційне право України: Підручник / За ред. Ю. М. Тодири, В. С. Журавського. - К., 2002. - 544 с; Кравченко В. В. Конституційне право України Навч. посіб. - К., 2006. - 568 с; Орзих М. Я. Конституционная реформа в Украине: Учеб. пособие. - О., 2003. - 128 с; Рудик П. А. Коментар до конституційних змін: Навч. посібник. - К., 2008. - 220 с. Рудик П. А. Конституційна реформа в Україні: проблеми та перспективи., - К., 2006. - 256 с; Фрицький О. Ф. Конституційне право України. - К., 2006. - 536 с; Шаповал В. М. Сучасний конституціоналізм. - К., 2005. - 560 с.

⁴ Юридична енциклопедія. - Т. 3. - С. 322.

⁵ Голос України. - 2007. - 21 квітня. - С. 3.

⁶ Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 35. - 726 с. - С. 732.

Отримано 29.02.2008

Резюме

В статье методом сравнительного анализа положений Конституции Украины в редакциях 1996 и 2006 годов раскрываются изменения конституционно-правового статуса Президента Украины, обосновывается его ведущая роль и место в системе органов государственной власти.